

HITLERS BERLIN

TIL FOTS GJENNOM HISTORIEN

Den 2,5 km lange blå ruten bringer deg til nazistenes sentrale adresser og ender ved førerbunkeren. På den 9,6 km lange røde ruten kommer du til flere dramatiske kapitler i nazimens historie.

1 BRANDENBURGER TOR

Adresse: Pariser Platz og Wilhelmstrasse

Nazistenes gledesfest

Brandenburger Tor er Berlins mest berømte byggverk. Helt siden oppføringen på slutten av 1700-tallet har denne mektige porten, som er inspirert av Akropolis, vært byens landemerke.

30. januar 1933 samlet 25 000 forventningsfulle SA-folk seg på plassen foran Brandenburger Tor for å feire Hitlers makttovertagelse. Med sang og fakler marsjerte de fra byporten nedover Wilhelm-

strasse, der Hitlers nye embetsbolig, Rikskanselliet, lå.

Rikskanselliet og flere andre historiske bygninger langs Wilhelmstrasse ble pulverisert under Den røde armés erobring av Berlin, men informasjonstavler på fortauet forteller om gaten der nazitopper som Himmler, Göring, Goebbels og Hess hadde sitt daglige virke.

Neste stopp 800 m

30. januar 1933 kom Hitler til makten. Begivenheten ble feiret med et fakkeltog fra byens landemerke, Brandenburger Tor.

GÖRINGS LUFTFARTSMINISTERIUM

Adresse: Wilhelmstrasse 97

Berlins største kontorbygg

Et stykke lenger nede i Wilhelmstrasse ligger Hermann Görings gamle Reichsluftfahrtministerium. En koloss i grå sandstein som overlevde andre verdenskrig stort sett uskadd. Den dag i dag utstråler bygningen den strengheten og brutaliteten som nazistene forlangte av arkitektene sine.

Bygningen sto ferdig i 1935 – etter en byggeperiode på bare vel et år. Og med sine 2000 kontorer ble den byens største kontorbygg. Göring hadde ikke bruk for plassen til å regulere sivil luftfart, slik navnet antyder; han skulle bygge opp det

tyske flyvåpenet, som Hitler hadde enorme forventninger til.

Göring viste seg å være feil mann for jobben. Luftkampen om Storbritannia mislyktes (1940), og løftet om å forsyne de 200 000 omringede tyske soldatene ved Stalingrad fra luften, kunne han heller ikke holde (1943). Men Göring reagerte med å gi pilotene sine skylden for fiaskoen.

ULSTEIN BILD & TORSTEN WIERER

Bak disse vinduene styrte Göring det tyske Luftwaffe. I dag huser bygningen det tyske finansdepartementet.

Neste stopp 300 m

GESTAPOS HOVEDKVARTER

Adresse: Niederkirchnerstrasse 8
Åpningstider m.m.: www.topographie.de

Himmler styrte nazistenes terror

Prinz Albrecht Strasse var en av nazi-tidens mest uhyggelige adresser: Her lå hovedkvarteret for det hemmelige politiet, Gestapo. Naboene var SS, politi-ledelsen og etterretningstjenesten SD.

Sjefen for alle disse politi- og sikkerhetsorganene var Heinrich Himmler, som styrte jødeutryddelsen og den nazistiske terroren i selv de fjerneste avkroker av det erobrede riket.

Bygningskomplekset ble ødelagt under kampene om Berlin – bare kjellerene står igjen. Her har stiftelsen *Topographie des Terrors* satt opp en plansjeutstilling om Gestapos blodige håndverk.

Gaten heter i dag Niederkirchnerstrasse, oppkalt etter en kvinnelig, kommunistisk motstandskjemper.

TORSTEN WIERER

En utstilling i Gestapo-hovedkvarterets kjeller forteller om det hemmelige politiets arbeid.

Neste stopp 1000 m

PROPAGANDAMINISTERIET

Adresse: Mauerstrasse 45-53

Her arbeidet Hitlers “spinddoktor”

Den hvite bygningen i Mauerstrasse ser ganske tilforlatelig ut – og et skilt forteller at her holder det tyske helsedepartementet til. Men fra 1933 til 1945 hadde en av nazismens mektigste menn kontor her; Hitlers drevne propagandaminister Joseph Goebbels. Herfra styrte han landets presse – og utformet talene, slagordene og masseopptrinnene som sikret Hitler makten.

Mesterstykket sitt leverte Goebbels med den såkalte Sportpalast-talen, som han

arbeidet med i ukevis for å finne de mest virkningsfulle formuleringene. Den 18. februar 1943 var alt klart, slik at han kunne spørre tyskerne om de ønsket “den totale krig”. Talen ble overført direkte på radio, slik at hele befolkningen kunne bli overbevist av det tordnende bifallet Goebbels høstet. Det lytterne ikke kunne vite, var at tilhørerne i den store sports-hallen var håndplukket.

BILDARCHIV PREUSSISCHER KULTURBESITZ

Etter Hitlers død ble Goebbels Tysklands nye leder. Han begikk selvmord dagen etter.

Neste stopp 1100 m

BOKBRENNINGEN

Adresse: Bebelplatz

“Utyske” tanker ble kastet på bålet

I 1933 flammte de beryktede bokbålene i flere titall tyske byer. I Berlin gikk universitetsstudenter sammen med SA-folk i fakkeltog bak lastebiler lastet med “utysk” litteratur. Fakkeltoget endte på Opernplatz (i dag Bebelplatz), der bøkene høytidelig skulle overlates til flammene. Regnet øste ned denne kvelden, og brannvesenet måtte hjelpe til med bensin. 25 000 bøker brant

opp – blant dem verker av Jack London, H.G. Wells og Voltaire.

I dag vitner en kunstinstallasjon om begivenheten. Gjennom et vindu mellom brosteinene ses et rom med tomme bokreoler.

Neste stopp 1100 m

BILDARCHIV PREUSSISCHER KULTURBESITZ

70 000 mennesker var samlet i Berlin for å se brenningen av kjetterske bøker.

OTTO WEIDTS BLINDEVERKSTED

Adresse: Rosenthaler Strasse 39, 1. bakgård (inngang i nabohuset)
Åpningstider: www.museum-blindenwerkstatt.de

Jøder ble skjult bak skapet

Straks etter nazistenes maktovertakelse begynte forfølgelsen av landets jøder. De fleste tyskere forholdt seg passive under overgrepene, men ikke fabrikanten Otto Weidt, som drev et mindre børstebinderi midt i Berlin.

Blant kundene hans var den tyske hæren, og Weidt klarte å overbevise myndighetene om at produksjonen hans var av avgjørende betydning for krigføringen. Det innebar at arbeidsstokken hans – som

stort sett besto av blinde og døve jøder – var fredet.

Da Goebbels i 1943 bestemte at Berlin skulle bli en jødefri by, mistet Weidt flesteparten av medarbeiderne sine, men han fikk skjult den jødiske familien Horn i det innerste verkstedet. Han klarte å holde det hemmelig i ni måneder før en nazistisk tyster fikk nyss om saken.

Neste stopp 600 m

MUSEUM BLINDENWERKSTATT OTTO WEIDT & ULSTEIN BILD

Otto Weidts blindeverksted er i dag museum. Plansjer forteller om Weidts innsats – i 1945 hjalp han blant annet sin tidligere sekretær å flykte fra en konsentrasjonsleir.

NEUE SYNAGOGE

Adresse: Oranienburger Strasse 28-30
Info: www.or-synagoge.de

Reddet under krystallnatten

9. november 1938 krydde det av SA-folk og fanatiske borgere i Berlins gater, ute for å ødelegge jødisk eiendom. I løpet av den såkalte krystallnatten ble private hjem og forretninger plyndret, og flere av byens 14 synagoger gikk opp i flammer.

Et av de mest opplagte målene for terroren var byens største synagoge, Neue Synagoge i Oranienburger Strasse. Men her fikk politimannen Wilhelm Krützfeld jaget mengden på flukt og varslet brannvesenet. Tyske brannmenn hadde fått ordre om at de bare skulle rykke ut hvis de påtente brannene truet tysk eiendom, men i dette

tilfellet etterkom brannfolkene anmodningen.

Knappt fem år senere ble synagogen truffet av britiske bomber og brant ned. Helt frem til 1988 lå den som en ruin midt i Øst-Berlin, før DDR bestemte at den skulle gjenoppbygges.

Neue Synagoge har i dag politibeskyttelse, av frykt for islamistisk og nynazistisk terror. Derfor kan det være svært vanskelig å komme inn.

Neste stopp 700 m

TOSTEN WEPER

Synagogen i Oranienburger Strasse ble ødelagt av britiske bomber. I årene 1988-1994 ble den gjenoppbygd.

JERNBANEKUNGER

Adresse: Reinhardtstrasse 20
Info: www.sammlung-boros.de

Her søkte berlinerne ly for bombene

Fra november 1943 fløy britiske og amerikanske bombefly nærmest daglige tokt over Berlin. Frem til krigen var slutt slapp de til sammen 68 000 tonn bomber og la store deler av byen i grus. 35 000 innbyggere ble drept under angrepene.

Til vern for berlinerne bygde nazistene en rekke store bunkere, blant annet en til de reisende som oppholdt seg på Friedrichstrasse stasjon. Når alarmen gikk, måtte de skynde seg flere hundre meter mot nord

til den fem etasjer høye *Reichsbahn*bunker med plass til omtrent 3000 mennesker.

Etter krigen var det umulig å sprengre betongbunkeren, som står midt i den østlige delen av byen. DDR brukte den som lagerbygning. I dag huser den en kunst-samling, eid av en styrtrik vesttysk forretningsmann. Han har innredet en penthouseleilighet på toppen.

Neste stopp 1300 m

TONSTEN WIEFER

Det fem etasjer høye monsterbygget i Reinhardtstrasse var umulig å sprengre.

GERMANIA, HITLERS DRØM

Adresse: Strasse des 17. Juni

Berlin skulle bli verdens hovedstad

Hvis man går gjennom Brandenburger Tor mot vest, kommer man ut på en lite trafikkert åttefelts boulevard. Den er det eneste som er igjen av en gigantisk byggeplan som Hitler begynte på i 1937 sammen med arkitekten Albert Speer.

Ideen deres var å forvandle Berlin til verdenshovedstaden Germania, og de neste årene ble 50 000 boliger jevnet med jorden for å gi plass til flere titall enorme paleer og ministerier. Hitler ville ha byen ferdig i 1950, men krigen satte en stopper for den arkitektoniske stormannsgalska-

pen. Bare en liten del av planen ble ferdig: Øst-vest-aksen, som ble brukt til store militærparader.

Mot slutten av andre verdenskrig var den brede boulevard startbane for de siste flyene som slapp ut av Berlin, med blant andre Albert Speer om bord.

Paradeboulevarden heter i dag Strasse des 17. Juni – til minne om folkeoppstanden i DDR 1953.

Neste stopp 1300 m

BILDARCHIV PREUSSISCHER KULTURERBSITZ & TONSTEN WIEFER

Øst-vest-aksen ble bygd til store militærparader. Seiers-søylen i bakgrunnen markerer Bismarcks kriger mot Danmark, Østerrike og Frankrike.

BENDLERBLOCK

Adresse: Stauffenbergstrasse 13-14
Åpningstider m.m.: www.gdw-berlin.de

Offiserer ville myrde Hitler

Bendlerblock ved Tiergarten var en sentral adresse under andre verdenskrig. Her ble den tyske krigsinnsatsen koordinert – og her arbeidet noen av offiserene som i 1944 utførte et kuppforsøk mot den nazistiske staten.

Oberst Claus von Stauffenberg plasserte en bombe i Hitlers kommandosentral i Øst-Preussen, samtidig med at hans med-sammensvorne forsøkte å ta makten i Berlin. Hitler overlevde attentatet, og kupp-forsøket i Berlin gikk raskt i oppløsning.

De ansvarlige ble henrettet i Bendlerblocks bakgård. Bygningen er gjort om til museum for motstanden mot Hitler.

Neste stopp 1400 m

ULSTEN BILD

Attentatmannen Claus von Stauffenberg ble pågrepet og henrettet i Bendlerblock.

FØRERBUNKEREN

Adresse: Gertrud Kolmar Strasse

Her gikk Hitler-Tyskland under

Turistene strømmer til Gertrud Kolmar Strasse, men det er absolutt ingenting igjen av Hitlers førerbunker.

Etter krigen forsøkte sovjetiske ingeniører å sprengte den, men de måtte gi opp, og begravde hele komplekset under en jordhaug. Først i 1980-årene ble bunkeren fjernet bit for bit av østtyskerne, som skulle bruke området til boligbygging. Stedet fungerer i dag som parkeringsplass.

Den nøyaktige lokaliseringen av Hitlers siste tilholdssted ble lenge holdt hemmelig, men som en sørvis for de tilreisende til fotball-VM i 2006 tillot bystyret at det ble satt opp en informasjonstavle på stedet. Det er en skjebnens ironi at førerbunkeren har blitt nabo til betongsøylene som utgjør minnesmerket for Europas drepte jøder.

SCANPIX/COBBIS

EKSTRATUR!

OL-stadion

Scenen for De olympiske leker 1936 står enda i Berlin med sin beklemmende, neoklassisistiske arkitektur. Det var her den afroamerikanske sprinteren Jesse Owens gjorde nazistenes raselære til latter. Denne, og de to andre ekstraturene, går fra Friedrichstrasse stasjon.

Olympiastadion:
Ta U-banen **U2** mot Ruhleben

Tempelhof-flyplassen

Nazitidens mest gigantiske byggverk er Berlins flyplass i bydelen Tempelhof. Den var knutepunkt for den tyske flytrafikken – og er med sine 284 000 m² fortsatt blant verdens største byggverk. Flyplassen ble lagt ned i 2008. Det er ikke avgjort hva den skal brukes til i fremtiden.

Platz der Luftbrücke:
U6 mot Alt Mariendorf

Den siste bunkeren

Etter det første allierte luftangrepet i 1940 beordret Hitler byggingen av flere gigantiske bunkere. Skissene tegnet han selv. Bare en av dem har overlevd til i dag. Foreningen Berliner Unterwelten arrangerer omvisninger (all informasjon på www.berlinerunterwelten.de).

Humboldthain-parken:
Ta S-toget **S2** mot Bernau